

BALIK BAŞTAN, İNSAN AYAKTAN KOKAR

İmdat Demir — Filozof Kirpi

“Balık baştan, insan ayaktan kokar.” — Metin Savaş

Bu metin, Türkiye'deki siyasal ve toplumsal çürümenin yalnızca iktidar pratiklerinden değil, insanın iç dünyasında başlayan bir suskunluktan doğduğunu savunur. Çözülme önce aklın sükûtuyla başlar, nefis güç kazanır, vicdan geri çekilir. Toplum bu iç çürümeyle uzlaşınca devlet onu yönetim tekniğine dönüştürür.

Hukuk metin olarak kalır, adalet kaybolur; korku düzenin ana aracı hâline gelir. Dil bozulur, düşünce yozlaşır, siyaset zorbalığa evrilir. Çözüm teknik reformlarda değil, kamusal aklın yeniden konuşmasında, ahlâkla yeniden bağ kurmasındadır.

Aklın Sükûtu, Nefsin İktidarı

Balık baştan kokar diyen atasözü meseleyi yukarıya havale eden rahatlatıcı bir kurnazlık içerir; suçu başa yıkar, aşağıyı temize çıkarır. Oysa bu toprakların hakikati daha rahatsız edici bir yerden konuşur: insan ayaktan kokar. Yürüdüğü yerden, bastığı zeminden, seçtiği istikametten, kaçtığı yüzleşmeden. Koku yukarı doğru yükselir; önce dile siner, sonra kurumlara, ardından hukuka ve nihâyet siyasete. Toplumsal çürüme ani bir patlama değildir; uzun süreli bir susma disiplini.

Bu susma önce akılda başlar. Akıl sustuğunda vicdan kelimelerini yitirir, ahlâk bir vitrin süsüne dönüşür. İnsan, kendi içindeki bozulmayla uzlaşır. İşte tam bu noktada İbn Sînâ'nın asırlardır yankılanan cümlesi bugünün Türkiye'sinde siyasal bir teşhis hâline gelir: **nefsin zulmü aklın sükûtundan doğar. Akıl geri çekildiğinde nefis yalnızca bireyin değil, toplumun da direksiyonuna geçer.**

Aklın susması bireysel bir tercih değildir; kamusal bir felâkettir. Çünkü akıl, yalnız düşünmenin değil, birlikte yaşamının da organıdır. Susturulduğunda toplum reflekslerini kaybeder. Haysiyet ucuzlar, utanma alay konusu olur, onur naiflik sayılır, liyâkat saflıkla eş tutulur. Böyle bir iklimde devlet adalet üretmez; korku üretir. Korku ise en verimli yönetim aracıdır.

Korkan insan düşünmez. Düşünen insan itaat etmez. Bu yüzden aklın susturulması tesadüf değildir. Eğitimden medyaya, din dilinden milliyetçi hamasete kadar her şey nefsin iştahını kabartacak şekilde yeniden düzenlenir. Toplum, kendi çürümesini seyretmeye ikna edilir. Hatta bu çürüme bir kader estetiği gibi pazarlanır.

Devlet bu tabloda masum değildir; fakat tek suçlu da değildir. Devlet çürümeyi icat etmedi, devraldı. Derinleştirdi, kurumsallaştırdı, profesyonelleştirdi. Toplumun iç ritminde başlayan çözülme, devlet aklına tercüme edilerek kalıcı hâle getirildi. Bugün hukukun ayaklar altına alınması bir istisna değil, bu sürecin mantıksal sonucudur.

Hukuku ayakta tutan şey metinler değildir; ahlâkî omurgadır. Omurga çöktüğünde anayasa da çöker, mahkeme de çöker, adalet de. Geriye prosedür kalır. Prosedür ise zulmün en steril biçimidir. Türkiye'de yaşanan tam olarak budur. Herkes kuraldan söz eder; kimse adaletten konuşmaz.

Herkes dinden bahseder; merhameti hatırlamaz. Herkes vatan der; hakikatin vatanını sormaz. Bu bir dil çürümesidir. Dil çürüdüğünde düşünce çürür. Düşünce çürüdüğünde siyaset gangsterleşir. Gangster siyaset ise toplumu suç ortağına dönüştürür.

İnsan ayaktan kokar denirken kastedilen budur. Ayak yönelimdir. Hangi yöne yürüdüğün, hangi yalanla uzlaştığın, hangi adaletsizliğe gözünü kapattığın ayakta birikir. Sonra o tortu yukarı çıkar. Bugün yukarıda gördüğümüz her pislik, aşağıda biriktirilen sessizliklerin ürünüdür.

Herkes başı suçlar; kimse kendi yürüyüşünü sorgulamaz. Oysa baş, ayakların gittiği yere gider. Ayak çamura girdiyse, başın temiz kalması mümkün değildir. Sorun bireysel ahlâk vaazları değildir. Sorun kamusal aklın çöküşüdür.

Aklı susturulmuş bir toplumdaki erdemli bir devlet çıkmaz. Nefsini kutsamış bir toplumdaki adalet doğmaz. Bu yüzden çözüm seçim takvimlerinde, reform paketlerinde, anayasa mühendisliklerinde aranmaz. Çözüm, aklın yeniden konuşmasındadır.

Ama bu konuşma steril salonlarda, risksiz kürsülerde olmaz. Akıl bedel ödemediğinde fikir üretir; bedel ödediğinde hakikat üretir. Heterobilim Okulu'nun ısrarı buradadır: bilgiyi çoğaltmak değil, aklı ahlâkla yeniden bağlamak.

Epistemik hijyen denilen şey, zihnin kendi nefesine karşı arınmasıdır. Aksi hâlde her bilgi silaha, her kavram kamuflaje dönüşür. Bugün Türkiye'de entelektüel sefaletin nedeni cehalet değildir; kirli bilgidir. Herkes bir şey bilir ama kimse doğru yerde durmaz.

Duruş kaybolduğunda düşünce pusulasını yitirir. İnsan ayaktan kokar sözü bu yüzden bir aforizma değil, bir teşhis cümlesidir. Kokunun kaynağını yalnızca yukarıda arayanlar, aşağıdaki çürümeyi görünmez kılar.

Hakikat rahatsız edicidir; kendinden başlar. Toplum kendi içindeki çürümeyle yüzleşmeden devlet düzelmez. Devlet düzelmeden hukuk işlemez. Hukuk işlemeden siyaset ahlâk üretmez. Zincirin ilk halkası akıldır.

Akil susarsa nefis konuşur. Nefis konuşursa zulüm yönetir. Zulüm yönettiğinde kimse tamamen masum kalmaz. Bugün Türkiye'nin trajedisi budur. Herkes başkasını suçlayarak kendi payını unuttur.

Filozof Kirpi'nin itirazı burada başlar. Eleştiri önce kendine dönmelidir. Aynaya bakmayan toplumlar vitrinde yaşamaya mahkûm olur. Vitrinde ise her şey parlak görünür ama içten içe çürüktür.

Bu topraklar defalarca çöktü; her seferinde aklını yeniden konuşurtmayı başardı. Bugün de mümkündür. Ama bunun için suskunluğu erdem, itaati ahlâk, kurnazlığı zekâ sanan zihinsel iklimle radikal bir kopuş gerekir.

Aksi hâlde balığın başı değişir; koku kalır. Çünkü ayak hâlâ aynı yere basmaktadır.

Nesimî'nin "Enel Hak" çıkışı, bir inanç iddiası değil bir **değer beyanıdır**. Bu beyan, değerlerin kaynağını gökten indirip iktidarın terazisine koyan her düzeni reddeder. Nesimî için insan, değeri sonradan verilen bir varlık değildir; değer, varlığın kendisinden taşar. Bu taşma bedenle görünür, özneye konuşur, hakikatle sınanır. **Filozof Kirpi: "Değer bahşedilmez, taşar."**

Beden, bu isyanda bir araç değil bir **delildir**. Nesimî'nin bedeni saklamaması, bedeni inkâr eden her iktidar dilini boşa çıkarır. Çünkü iktidar, bedeni disipline ederek özneyi küçültür; Nesimî ise bedeni açarak özneyi büyütür. Burada beden günahın değil, hakikatin sahnesidir. **Filozof Kirpi: "Beden saklanınca iktidar konuşur."**

Özne, "Enel Hak"ta kapalı bir benlik değildir; sorumluluk alan bir merkezdir. Nesimî'nin benliği genişlerken başkasını ezmez. Tam tersine, değer ortaklaşır. Bu yüzden Enel Hak narsistik bir büyütme değil, **etik bir eşitleme**dir. Kendi değerini ilan eden, başkasının değerini inkâr edemez. **Filozof Kirpi: "Kendini yücelten başkasını silemez."**

Hakikat, bu üçgende dışsal bir norm değildir. Hakikat, yaşanır ve bedende iz bırakır. Nesimî'nin dili bu yüzden keskindir; çünkü hakikat süslenmez. Süslenen hakikat, iktidarın vitrinidir. Enel Hak, vitrini kırar; çıplaklığı seçer. **Filozof Kirpi: "Süslenen hakikat iktidarın vitrini olur."**

İktidar, Enel Hak'ı bu yüzden tehdit sayar. Çünkü iktidar değeri dağıtarak hükmeder. Değer dağıtımı kesildiğinde iktidarın dili çöker. Nesimî'nin isyanı, silaha değil **ontolojiye** dayanır. Ontoloji konuştuğunda yasa susar. **Filozof Kirpi: "Ontoloji konuşunca yasa kısılır."**

Beden-özne-hakikat üçgeni, modern biyopolitikayı tersyüz eder. Bedenin yönetimi üzerinden kurulan iktidar, özneyi kırarak itaat üretir. Nesimî ise bedenin açıklığıyla itaat zincirini koparır. Bu kopuş, şiddet üretmez; **meşruiyeti kurutur**. **Filozof Kirpi: "İktidar meşruiyetten beslenir."**

Enel Hak, Tanrı'yı insana indirgemez; insanı **sorumluluğa** çıkarır. Bu ayırım kritiktir. Sorumluluk artarken kibir azalır. Çünkü hakikatle yüz yüze gelen özne, kendini ayrıcalıklı kılamaz. Ayrıcalık, değerın düşmanıdır. **Filozof Kirpi: "Ayrıcalık değeri çürütür."**

Nesimî'nin dili, merhameti dışlamaz; aksine merhameti **eşik** yapar. Değeri varlıktan alan insan, başkasının varlığına zarar veremez. Burada merhamet duygusal bir yumuşaklık değil, ontolojik bir zorunluluktur. **Filozof Kirpi: "Merhamet zorunluluktur."**

Modern Türkiye'de değer, kimlik, belge, statü ve sadakat üzerinden dağıtılır. Nesimî'nin çizgisi bu dağıtımı gayrimeşru kılar. Kimlik değerin kaynağı değil, taşıyıcısıdır. Taşıyıcıyı kaynak sanan düzen çöker. **Filozof Kirpi: "Taşıyıcıyı kaynak sanan düzen çöker."**

Enel Hak'ın siyasal sonuçları tam da burada belirir. Değeri varlıktan alan yurttaş, iktidardan lütuf beklemez. Lütuf beklemeyen toplum, korkuyla yönetilemez. Korku düştüğünde dil değişir, hukuk nefes alır. **Filozof Kirpi: "Korku düşünce dil iyileşir."**

Nesimî'nin bedeni hedef alınır çünkü beden hakikati görünür kılar. Görünürlük iktidarın düşmanıdır. Gizlenen hakikat yönetilir; görünen hakikat **çoğalır**. Enel Hak'ın çoğaltıcı etkisi buradan gelir. **Filozof Kirpi: "Görünen hakikat çoğalır."**